

Informe per als concursos d'arquitectura amb intervenció de jurat

Descripció del Projecte

1. Introducció / objectius

L'àmbit de Glòries, un segle i mig després d'ésser concebut com la cruïlla principal de la ciutat, encara és un buit majúscul. La seva vocació inqüestionable de lloc central de la Barcelona metropolitana està pendent de resolució.

La tensió generada per la coincidència de les dues grans traces diagonals (Diagonal i Meridiana) amb el gran eix de comunicació transversal de la ciutat (Gran Via), la interposició progressiva del ferrocarril, variades infraestructures de serveis i, sobretot, una jerarquia excessiva del nus viari que prioritza la continuïtat dels moviments de vehicles entre les principals artèries de Barcelona, han derivat en un punt gegantí de fractura de la continuïtat urbana. El resultat d'una col·lecció de projectes successius i parcialment executats és un indret immens aliè als teixits urbans de les vores. Un lloc sense una veritable idea urbana, que integri la multiplicitat i diversitat dels requeriments funcionals i morfològics propis del nou espai central de la Barcelona del segle XXI.

La doble vocació metropolitana local de Glòries i les limitacions històricament verificades d'intervencions reductives de la seva complexitat ens porten a reformular els objectius/criteris en els que s'ha de basar el seu projecte urbà.

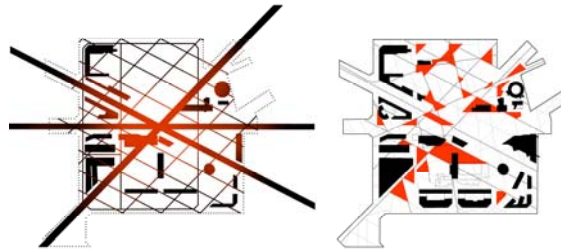
1. **Conciliar la centralitat metropolitana i el confort cívic**, associat a un gran parc.
2. **Reduir el domini de la infraestructura viària en el "projecte de sòl"** per esdevenir un lloc de referència, en comptes d'un punt de pas, és a dir, establir un compromís intel·ligent entre la **proximitat** i la **mobilitat**.
3. **Aprofitar la superposició d'infraestructures de transport públic** per generar una solució integrada (intercanviador) en relació intensa i pròxima amb les edificacions, usos i activitats.
4. **Propiciar la naturalesa dinàmica de Glòries**, mitjançant la barreja de les activitats, la densificació/agregació d'usos i la multiplicació dels moviments dels ciutadans.
5. **Pensar Glòries com un diàleg intens** entre arquitectures de jerarquia, els grans eixos metropolitans i els espais públics que tot ho integren.
6. **Un tractament urbanístic global**. Crear un lloc central en el que la pròpia qualitat intrínseca i la seva imbricació amb els teixits urbans i carrers que hi porten siguin condicions equivalents.
7. **Interpretar i respectar la continuïtat relativa de les grans traces** que conflueixen a Glòries i considerar el seu potencial com a pauta d'ordre general del nou projecte urbà.
8. **Crear un parc dinàmic i vibrant** per a un lloc ple de diferències. Un parc canviant en el temps, reflex d'un "*esperit nou*" que conjuga significats urbans i ecològics amb la pretensió de definir un nou model d'espai lliure central que contribueixi a resoldre els problemes mediambientals de Glòries.

2. Un nou centre metropolità + un parc contemporani. Idees-força i descripció del projecte urbà

El projecte urbà de l'Espai Glòries tracta de substituir la fractura urbana actual per un sistema de relacions intenses entre parts i components diferents. Relacions que relligaran amb precisió tridimensional edificis, espais públics, infraestructures, etc. Una proposta que explora la potencialitat del lloc per esdevenir un nou centre simbòlic de la Barcelona futura.

Idea 1. Un encreuament de traces i preexistències físiques: "*el projecte del sòl*".

La triple intersecció de les dues grans traces diagonals amb la Gran Via, gran eix d'escala geogràfica que travessa Barcelona, ens porta a dibuixar per extensió una pauta trapezoïdal que s'extén fins a la retícula consolidada de l'Eixample. El doble ordre d'aquesta xarxa trapezoidal i el traç decidit de la Gran Via són la guia inicial que determina el "*Projecte del sòl*".

La continuïtat relativa a l'interior de Glòries de les traces provinents de la ciutat permeten articular l'ordre general urbà amb l'ordre interior de l'àmbit. Aquest projecte del sòl serà suport dels diferents episodis edificatoris públics i privats i així mateix del propi ordre del parc.

Idea 2. La jerarquia de les traces

La continuïtat de cada traça es planteja de forma diferent segons la jerarquia que estableix el projecte. La Gran Via se soterra per reconduir el gruix dels trànsits de travessia, però deixa exteriorment una lleu empremta que fa visible la continuïtat general de l'eix i proporciona accés al transport públic, als equipaments de la part baixa i a l'intercanviador. La Diagonal genera una directriu contínua per a vianants, bici-carrils, i contribueix cap al nord a l'ordre del nou parc i potser a un futur tramvia. La Meridiana i el "park-way" provinent de La Sagrera imposen una directriu que travessa les anteriors i s'obre pas de manera difosa fins a la Ciutadella.

Idea 3. Programa, posició i forma dels edificis

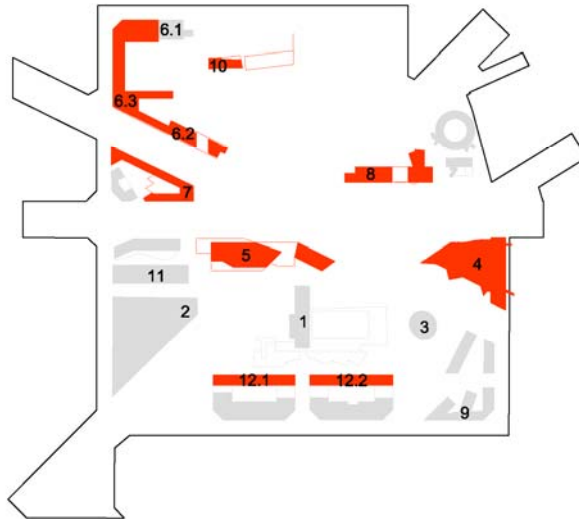
El programa d'un episodi urbà tan infreqüent com una nova centralitat és tant o més important que la pròpia forma del projecte urbà, ja que *fer ciutat* és tan complex i necessari com anticipar la seva forma.

La proposta és una mescla selectiva d'usos locals amb d'altres d'escala metropolitana.

Usos col·lectius d'escala metropolitana preexistent	Edifici 1 (equip.) Edifici 2 (Equip.) Edifici 3 (Privat)	D HUB (Met / Local) Mercat dels Encants Hotel "AGBAR"
Usos d'escala metropolitana nous	Edifici 4 (Equip.) Edifici 5 (Equip.)	Centre de serveis Ajuntament BCN Biblio-Mediateca Nacional de Catalunya (hipòtesi)
Equipaments de barri	Edifici 6.1 Edifici 6.2 Edifici 7 Edifici 8 Edifici 9 Edifici 10	CEIP+Escola Bressol CAP-Centre de Dia (120 places) Escola de Dansa Alberg de Joventut Equipament de Districte Residència Gent Gran CAP+Habitatge dotacional Centre Social Inter-generacional
Habitatge lliure/protegit + Activitats econòmiques	Edifici 6.3 Edifici 11 Edifici 12.1 Edifici 12.2	81.000 m ² sostre habitatge 9.000 m ² d'activitats econòmiques 50.155 m ² de sostre edificable

A l'Espai Glòries s'hi disposen 5 edificis pensats per equipaments públics/privats d'escala metropolitana, 6 edificis contenidors d'equipaments al servei dels barris veïns i 4 grans edificis d'habitatges privat-social, d'acord amb l'establert al planejament i al "Compromís per Glòries".

Els 5 edificis amb continguts d'escala més general i el gran conjunt residencial adjacent a la Gran Via se situen per sota d'aquesta gran traça transversal, configurant un sub-conjunt d'edificis diferents de forma i contingut, relativament a prop els uns dels altres. L'expressió metropolitana de Glòries es fa explícita, sobretot, en aquesta acumulació densa d'arquitectures i programes al servei de tota la ciutat. La plaça oberta i alhora continguda per aquests 6 edificis serà un espai dinàmic suport de relacions i trànsits indefinits que flueix del gran equipament metropolità (Biblioteca Nacional) fins al parc damunt de Glòries i cap a la Ciutadella. És el lloc de l'intercanviador modal que expressa la seva dimensió metropolitana en la contigüitat amb la Biblioteca Nacional, multiplicant la vitalitat de la nova gran plaça de Barcelona.

Per damunt de la Gran Via, els equipaments de barri s'agreguen en unitats més funcionals i de millor manteniment. Dos d'aquests complexes d'equipaments de barri penetren discretament des de les vores fins al Parc Central, imbricant millor els teixits de les vores en el gran espai verd. Aquesta idea de Parc-equipat afavoreix complementàriament la intensitat del seu ús i el control social de l'espai lliure. Tots els edificis prolonguen les gran traces i fan evident la condició de cruïlla metropolitana del nou Espai Glòries.

La dislocació volumètrica de la Biblioteca-Mediatca Nacional (hipòtesi d'equipament metropolità) estableix així una clara relació geomètrica amb els equipaments locals (edificis 7 i 8) i, complementàriament, amb el gran edifici híbrid entre Diagonal i Consell de Cent. L'edifici nº 6, contenidor de quatre equipaments locals i el gruix residencial del sector 1, extén el parc cap al seu interior i fa explícita la mixtura d'usos i formes i alhora el necessari encaix entre les vores i el nou espai públic central.

3. El parc-Plaça

La idea-força que domina en la concepció del Parc-Plaça de Glòries és la d'una estructura que **harmonitza la noció de flexibilitat amb el propòsit ferm d'una veritable participació ciutadana**. Els grans eixos de continuïtat amb la ciutat, que des del seu origen conflueixen en l'àmbit de Glòries, esdevenen l'armadura de les noves relacions entre els ciutadans dels barris que l'envolten. La Gran Via, la Diagonal i la Meridiana, amb accent desigual, asseguren alhora la seva jerarquia, els vincles amb la ciutat, i pauten un ordre bàsic de projecte i intervenció. Així doncs, els carrers a l'entrar al Parc es transformen per crear noves xarxes de mobilitat menor, que paradoxalment es tornen xarxes de comunicació ciutadana major: la dels ciutadans que hi van a peu o en bicicleta i aprofiten l'oportunitat del diàleg i la interacció personal en un entorn amable. L'antic patró agrícola, el traçat del rec comtal i les relacions de proximitat entre els edificis públics, configuren una pauta secundària, determinant de la forma global d'aquest espai.

Complementàriament, aquest complex *projecte del sòl* delimita i proporciona accés a uns espais fàcilment adaptables a les necessitats veïnals: un sistema de parcel·les de relleu suau i, per tant, adaptables, que inicialment podrien ser de producció agrícola i més endavant, conforme les necessitats veïnals s'afermin, suport d'activitats esportives, joc de grups infantils, fires, horts urbans, etc. Ras i curt, **espais d'usos substituïbles i complementaris; espais de contemplació** en períodes de producció gestionada socialment pels veïns, o bé **espais d'ús** quan així ho requereixin les necessitats dels barris propers.

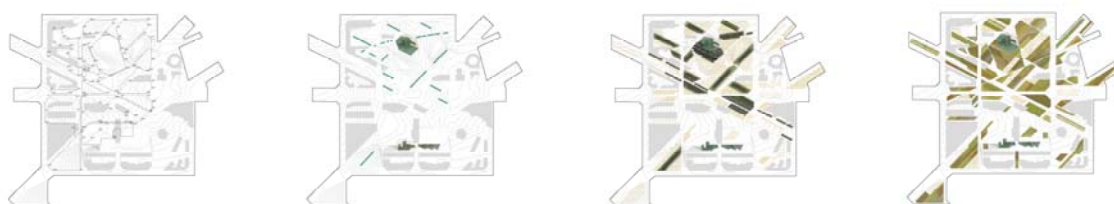
La qualitat dels espais oberts rau en bona part en la bona gestió de l'aigua. En la proposta, la topografia modificada modula el relleu, de manera que **mitjançant rases en els punts més baixos de l'àmbit s'administrarà la humitat**, per concentració d'aigua d'escolament, segons secció definida a aquests efectes. Gràcies a aquesta humitat s'afavoreix el creixement dels arbres i es generen grans àrees d'ombra. D'altra banda, **la recollida i emmagatzematge d'aigua de pluja provinent de les cobertes dels edificis** públics situats a l'entorn del parc permet mantenir les plantacions pròximes als equipaments socials: la disponibilitat d'aigua determinarà la massa vegetal associada. Per fi, un gran dipòsit d'aigua captada del freàtic, situat

en el forat dels antics Encants, on dicta la traça del Rec Comtal, completarà un sistema de reg eficient que també podrà ser usat per regar les grans superfícies obertes.

L'energia necessària per a la captació i distribució de l'aigua emmagatzemada provindrà, en part, d'un conjunt de microturbines eòliques (PRAMAC) de poca alçada i situats en origen. Així mateix, l'enllumenat públic s'efectuarà amb Leds, controlable el seu nivell (nit, tarda, dia) i amb detectors de presència.

Els espais de confort (Estiu i Primavera) es vinculen directament amb l'ombra: masses de diferents tipus d'arbres acompanyen recorreguts o delimiten sectors d'ús més estàtic o intens. L'arbustatge, per la seva part, modula visuals, recull obertures i controla transparències.

En resum, **el Parc de Les Glòries desestima establir, a priori, la seva forma definitiva i es planteja com un sistema d'espais lliures, condensador d'usos i formes no establertes rígidament.** Un parc d'extensió que es tensa i vibra des del centre cap a les vores, tot cercant la compatibilitat i barreja amb els barris dels voltants. Com tot procés obert, està pensat per reformular-se al llarg del temps, des del seu inici. Un Parc-Procés amb un suport resiliènt basat en la sostenibilitat dels recursos, susceptible d'adaptar-se a les variables necessitats socials i que compta amb la participació activa dels ciutadans.

Un Parc-Procés

Període inicial (anys 0-2)

- Traçats urbans definits en urbanització de mínims, plantació d'arbres associada. Les alzines que actualment hi ha al centre de la plaça es replanten reforçant la traça de la Diagonal.
- Equipaments imprescindibles pel parc acompanyats dels traçats i localitzats en els encreuaments principals.
- Creació dels primers dipòsits d'acumulació d'aigua, aprofitament d'aigua del freàtic (llac central).
- Il·luminació bàsica de seguretat.
- Circuits de manteniment.
- Cultiu provisional de cereals (blat tou, *Triticum aestivum*; ordi, *Hordeum vulgare*) i oleaginoses (colza, *Brassica napus*; gira-sol, *Helianthus annuus*; etc.) en l'expectativa de futures decisions sobre el parc que incorporin noves propostes formals.
- Plantació d'arbres associats als traçats bàsics i als equipaments (til·ler, *Tilia tomentosa*; mèlia, *Melia azederach*, etc.)

Període intermedi (anys 3-6)

- Els traçats urbans primigenis augmenten la complexitat amb l'aparició de nous traçats secundaris.
- Els equipaments prenen més caràcter.
- Es consoliden els primers edificis a l'entorn del parc.
- Des de les cobertes dels edificis es recull aigua de pluja que s'emmagatzema en dipòsits soterrats per complementar el reg.
- Es planten i urbanitzen les zones pròximes a aquests edificis (escollits en base a l'oportunitat, necessitat o disposició de recursos).
- Es perfila una lleu topografia a l'interior del parc, deixant la bassa en el punt més baix. Es planta el bosc de ribera (salze, *Salix alba*; vern, *Alnus glutinosa*, boga, *Typha angustifolia*; lliri d'aigua, *Iris pseudacorus*; canyís, *Pragmites australis*; gatell, *Salix atrocinerea*; àlber, *Populus alba*; freixa, *Fraxinus excelsior*; arç blanc, *Crataegus monogyna*; saüc, *Sambucus nigra*; al·loc, *Vitex agnus-castus*, etc.).

- Es creen les rasses de drenatge superficial del parc i de retenció i control de la humitat edàfica i es planten els arbres associats a aquestes rasses, principalment agrupacions de freixes (*Fraxinus excelsior*) i roures (*Quercus Cerrioides*).

- Es defineixen les plantacions de bosques d'ombra i flor (*Iledoners*, *Celtis australis*; mèlia, *Melia azederach*; sòfora, *Styphnolobium japonicum* (*Sophora japonica*); xicaranda, *Jacaranda mimosifolia*) en algunes de les parcel·les definides en projecte i al voltant dels petits equipaments.

- Es defineixen els prats mediterranis (*llestó*, *Brachypodium retusum*, i/o *albellatge*, *Hyparrhenia hirta* amb *colís*, *Silene vulgaris*) i els camps florits (*veça*, *Vicia sativa*; *rosella*, *Papaver rhoeas*; *xicoria*, *Cichorium intybus*; *colís*, *S. vulgaris*; *ravenissa blanca*, *Diploaxis euricoides*; *ravenissa groga*, *Erucastrum nasturtiifolium*; *lletsó*, *Avena fatua*; *blat boig*, *Hordeum murinum*) en els petits turons.

- S'instal·la el bosquet d'aerogeneradors.

- Els espais necessaris per les implantacions d'arbres i arbustos es disposen segant els camps de cultius.

Període avançat (anys 7-12)

- Els edificis conformen al complert el perímetre de la plaça.

- Les definicions de les plantacions d'arbres i espècies arbustives en la parcel·lació predeterminada en projecte ofereix al parc una imatge de conjunt contemporània.

- La producció d'energia neta i el baix consum de recursos naturals ofereix un alt grau d'eficiència al parc: aigua del freàtic o de captació de coberta pel reg, bosquet d'aerogeneradors que produeixen energia per la senyalètica i la il·luminació bàsica, energia solar com a complement de la il·luminació, sistema d'enllumenat per leds...

- S'implementen noves plantacions als eixos i parcel·les oferint una imatge del parc acabada.

- En les parcel·les lliures s'han pres decisions des de les associacions veïnals o estan a l'expectativa de prendre-les, oferint unes alternatives d'ús gestades en el temps.

- El parc ofereix la possibilitat de canvis contínuament, fins i tot de la substitució d'àmbits, espècies o d'usos.

- El parc ha d'ésser un espai en contínua evolució, tant global com parcial: l'estructura i la fragmentació del mateix així ho suggereix.

- El parc esdevé una realitat en procés de metamorfosi permanent.

- La participació ciutadana obre la possibilitat de correcció i ajust dels espais proposats. Els equipaments menors acompanyaran els recorreguts principals a l'intern del parc.

Les directrius per a la implantació i el manteniment del sistema de verds de l'Espai Glòries cobriran, com a mínim, els següents aspectes: **Sòl:** si és possible, utilització de terres existents en el lloc; es faran servir encoixinats i es podran col·locar malles antiherbes. **Reg:** s'instal·larà un sistema de reg d'alta eficiència que estarà automatitzat i disposarà de sensors de pluja i comptadors pel control de l'aigua aportada. **Implantació:** les plantacions d'arbres i arbustos es realitzaran a principis de primavera o de tardor. El prat mediterrani se sembrarà a la tardor o a la primavera. Pel que fa als cultius herbacis, el blat tou i la colza se sembraran de setembre a octubre, l'ordi al febrer i el gira-sol d'abril a maig. **Manteniment:** la poda es restringirà a afavorir el port natural de l'arbre; pel que fa al reg, s'ajustarà la dosi i freqüència a les necessitats reals de cada tipus de vegetació, d'acord amb l'escenari edafoclimàtic existent; l'adobat es restringirà a les situacions de clara necessitat, atès el condicionament previ de les terres, i si cal fer-ho emprar, preferentment adobs naturals i compost. Finalment, pel que fa al control s'utilitzarà el Control Integrat de Plagues, tècnica respectuosa amb el medi ambient i la salut, restringint al màxim l'ús de fitosanitaris.

4. El Projecte de l'Espai Glòries com a procés / la mobilitat / l'intercanviador modal

La reestructuració global de l'Espai Glòries no es planteja com un pla global, sinó com una estratègia de decisions successives i enllaçades amb projectes d'escala i naturalesa diferent. Conseqüentment, les determinacions contingudes en el projecte urbà de Glòries s'hauran de gestionar per peces separades amb criteris de flexibilitat i, sobretot, sense renunciar als punts forts que assegurin la globalitat. Es tracta d'un procés que requereix la iniciativa activa de l'Ajuntament de Barcelona i un compromís ciutadà/social a mig terme, sobre les operacions principals:

1. La mobilitat. Una variant per a la solució provisional de la Gran Via

El projecte urbà de l'Espai Glòries fa seus els objectius de l'estudi de mobilitat de Barcelona Regional (Ajuntament de Barcelona): revaloritzar i donar visibilitat als vianants i bicicletes, reduir l'impacte del pas de la Gran Via, reforçar l'eficiència de la malla viària de l'entorn de Glòries i millorar l'accessibilitat en transport públic.

Ara bé, en la implantació del projecte per fases, i un cop deconstruïda l'anella viària, es proposa una variant per a la vialitat provisional en superfície. La idea consisteix en potenciar la qualitat urbana del traçat provisional de la Gran Via, mantenint la planta recta. Això permet l'articulació evolutiva de l'espai Glòries en els següents aspectes:

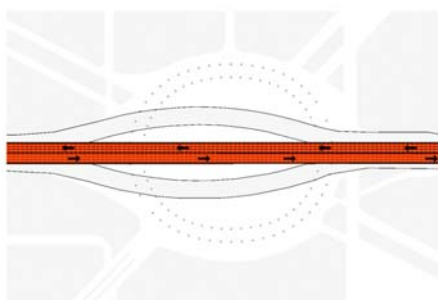
- Execució immediata del Parc.
- Gestió de la mobilitat.
- Execució dels túnels.
- Construcció dels edificis d'equipament públic.

El traçat provisional presentat en l'estudi de mobilitat de Barcelona Regional, dificultaria l'execució de l'estació intermodal, la construcció d'alguns edificis d'equipaments clau, (la formació progressiva del parc de bon principi) i la continuïtat articulada dels carrils bici i de vianants en el sentit mar-muntanya i Diagonal.

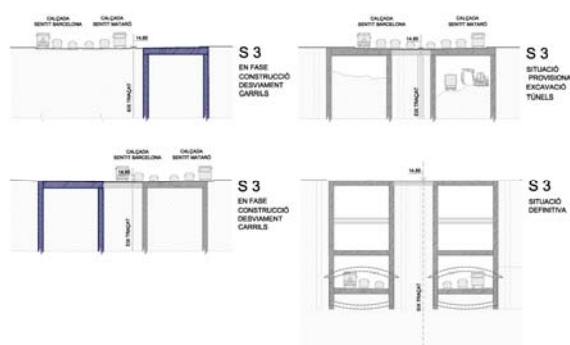
El traçat rectilini en fase provisional de la Gran Via en superfície, respon a la idea-forta que tots els moments del procés de transformació de l'Espai Glòries són importants. En la solució final (prevista a finals del 2018), un cop executats els túnels, la jerarquia de la Gran Via s'expressa deixant en superfície dos carrils de servei per al transport públic i trànsits complementaris. La continuïtat i potència de la traça metropolitana es reforça amb la presència adjacent de l'equipament metropolità (Biblioteca Nacional de Catalunya ?) que la recolza amb la seva configuració volumètrica. La Gran Via, en aquesta hipòtesi, esdevé l'únic element suport de transport públic a l'interior de l'Espai Glòries. La variant proposada no afecta a la configuració del nou esquema viari proposat per l'Ajuntament de Barcelona, que aquest projecte urbà assumeix com a propi.

No hi ha cap dubte sobre la necessitat de fomentar el funcionament integral de la malla de l'Eixample. El pas del transport públic i de servei per la traça superficial de la Gran Via que proposa aquest projecte urbà evitarà la ruptura del gran eix metropolità i li atorgaria en el tram de l'Espai Glòries un rol molt més cívica, coherent amb l'objectiu de pacificar els trànsits al seu intern.

Procés de construcció de la Gran Via soterrada

Alternativa i traçat provisional

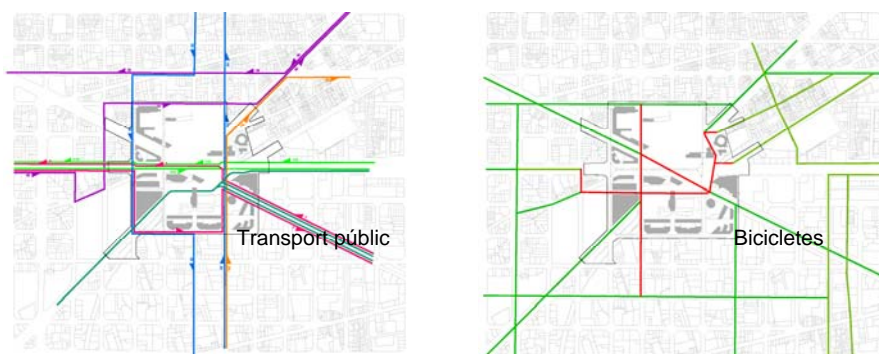
Procés constructiu dels túnels, que permet arribar a la solució definitiva sense inflexionar la traça provisional de la Gran Via.

Observacions complementàries:

L'encreuament de Gran Via amb Independència permet el pas de l'autobús (línia 7) per Gran Via, en sentit nord-est-sud-oest, a partir de Castillejos. En sentit invers, s'incorporarà a la Diagonal des de Badajoz, mitjançant un canvi de carril a l'esquerra. S'evita la regulació

semafòrica a Badajoz/Diagonal, on també hi passa el Tramvia. El carrer Cartagena passa a ser un passeig de mobilitat molt restringida.

Esquemes de mobilitat del Transport públic i bicicletes

2. L'intercanviador modal

L'intercanviador modal constitueix un episodi fonamental en la consolidació de l'àmbit de Glòries com espai de referència metropolitana. Per aquesta raó, el seu accés principal es disposa contigu al gran equipament metropolità (Biblioteca Nacional) i a tocar del DHUB. La confluència de les línies d'autobús, metro i tramvia en la plaça que flueix cap al Parc Central i Ciutadella, assegura la seva vitalitat com a lloc d'encontre. L'excavació entre pantalles dels túnels s'aprofita per construir un aparcament públic en l'espai per damunt d'aquests i complementar així la intermodalitat.

Espai públic, mobilitat i edificis d'equipaments són els components d'un procés complex que s'expressen simultàniament en la previsualització del resultat final esperat. El projecte urbà de l'Espai Glòries és, sobretot, l'inductor inicial d'uns moments posteriors en els que es formalitzaran i executaran els múltiples projectes concrets. El projecte de construcció de la infraestructura bàsica (vialitat+intermodal) i de l'espai públic constitueix el **grau zero** del procés. En aquest moment, el projecte urbà de Glòries és el projecte executiu de l'espai públic i també un conjunt de regles que puguin ser induïdes per la intervenció. És clar que no tots els components de l'espai Glòries es presenten amb el mateix grau de certesa, això no obstant, el projecte urbà ha de ser el suport irrenunciable de referència espacial pels projectes posteriors.

Altres consideracions que vulgueu aportar i que facilitin la valoració del projecte

S'adjunta pdf amb informació gràfica

Dades sobre el concurs

Nom del concurs / Objecte	Projecte Urbà de l'Espai Lliure de la Plaça de les Glòries Catalanes de la Ciutat de Barcelona
Organisme que convoca el concurs	BIMSA. Ajuntament de Barcelona
Caràcter del concurs	De Projectes
Tipus de procediment	Restringit (per invitació)
Composició del jurat	Internacional
Naturalesa del jurat	Extern a l'organisme convocant
Crida	Internacional
Resultat del concurs	Finalista
Data de resolució del concurs	7/02/2014

Dades sobre el projecte

Nom del projecte presentat / Lema	Cruilla 0
Autor/Autors UPC	Enric Serra – Moisés Gallego – Màrius Quintana – Jordi Bellmunt
Altres autors	Lluís Vives – Jordi Cartagena – Angel Carlos Aparicio